

UTÓSZÓ

Az erdélyiek egyetemjárása középkori művelődéstörténetünk fontos fejezete. Tanulmányomban erről kívántam meggyőzni az olvasót: az érdeklődőt és a szakembert egyaránt. A középkor 1520 előtti szakaszában a Kárpátokon inneni országrészből külföldi egyetemen tanult 2496 diák számszerűen igazolja megállapításomat. Mert ez a szám nem elhanyagolható, és kiállja a más vidékek adataival való összehasonlítás próbáját. Ebben a korban ugyanis a mai Szlovákiából összesen mintegy 2000-en,³⁸² az egykori Poroszország területéről 4028-an (akik közül azonban 1213 a közeli lipcsei főiskolát kereste fel)³⁸³ látogattak egyetemet, a neves kereskedővárosból, Lübeckből pedig 1300 és 1517 között mindössze 149-en³⁸⁴ (tehát alig többen, mint Kolozsvárról, és kevesebben, mint Szebenből vagy Brassóból) végeztek egyetemi tanulmányokat.

De a külföldi egyetemekre beiratkozottak nagy számánál lényegesebb az, hogy az nem oszlott meg egyenletesen a tanulmányozott harmadfél évszázad egyes évjáratai között, hanem a XIV. század utolsó negyedétől kezdve többé-kevésbé egyenletesen növekedett. Figyelemre méltó az is, hogy az erdélyi akadémiták hazatértük után zökkenőmentesen illeszkedtek be az itthoni társadalom életébe (amely igényelte és megbecsülte tudásukat) és vállaltak részt a középkori értelmiségi rétegre háruló sokrétű feladat ellátásában.

Az egyetemétjártak származása, társadalmi hovatartozása és annak időszakonkénti módosulása jelzi azokat a változásokat, amelyek az erdélyi társadalomban a középkor folyamán végbementek s amelyek eredményeként átalakult a különböző társadalmi osztályok és rétegek tagjainak viszonyulása a művelődés ügyéhez. Kezdetben ugyanis kizárólag a társadalmi ranglétra csúcán álló főnemesi származékok és a főpapok ismerhették fel az egyetemjárásban, a tanulásban rejlő lehetőségeket, és ugyancsak ők voltak azok, akik anyagilag is biztosítani tudták a költséges külföldi tanulmányokat. A XV. századtól kezdve viszont fokozatosan és folyamatosan növekvő részvétellel kapcsolódtak be az egyetemjárásba a városok szülöttei, a kispapok, majd valamivel kisebb mértékben a szabadparaszti és elvétve a jobbágyleszármazottak is. Az egyetemjárás társa-

dalmi meghatározottsága kapcsán szükséges hangsúlyozni, hogy a tömegében ortodox hitet követő erdélyi román lakosság számára, más nem katolikus népek fiaihoz hasonlóan, a pápai fennhatóság alatt álló egyetemek kapui zárva maradtak a középkor folyamán. Az egyetemajtások névsorában szereplő román származású diákok³⁸⁵ így tehát szükségszerűen a román-ság katolizált és legtöbb esetben nemesi tagjai is voltak. Gondoljunk a Hátszeg vidékéről elszármazott Hacza családra és egyetemajtás tagjára, vagy a karánsebesi születésű és aradi kanonokká lett Mathias Pwklyzarra.³⁸⁶

Az elmondottakat számsorokkal, grafikus ábrázolásokkal kíséreltem meg szemléletesebbé és egyszersmind adatszerűbbé is tenni. Tudom, hogy a statisztikai módszer alkalmazása a történelemtudományban még nagyon sok buktatóval jár, és azt is, hogy számsoraim – részben a sajátos forrásviszonyok következményeképpen – nagyon viszonylagosak, sok esetben hiányosak és kiigazításokra szorulnak. Közzétételükről mégsem mondtam le, mert úgy gondoltam, hogy ezek révén hozzájárulhatok a hazai történeti kutatásokban általában, és a középkortudományi kutatásokban különösen hiányolt statisztikai és demográfiai forrásanyag és ismeretek bővítéséhez.

Sajnálatos az is, hogy az erdélyi akadémiták szerteágazó, az élet különböző területeit átfogó tevékenységét még e nagyobb méretű tanulmány keretében sem sikerült maradéktalanul feltárnom és nyomon követnem. A külföldjárás a diákok többsége esetében ugyanis nemcsak a tudományos ismeretszerzést célozta, hanem a világlátás, a tapasztalatszerzés tág lehetőségeit is kínálta. Az erdélyi diákok egyetemi éveik alatt megismerkedtek a számukra idegen és megcsodált világ gazdasági, művelődési vívmányaival is. Ma még nem tudjuk biztosan, hogy közreműködtek-e vagy sem diákjaink a fejlettebb nyugat-európai mezőgazdasági és kézműves technika hazai elterjesztésében. De egy ilyen kérdés felvetése magalapozottnak látszik, annál is inkább, mert már most is vannak jelek, amelyek arra utalnak, hogy az erdélyi peregrinusok érdeklődését a gyakorlati ismeretek is felkeltették. Így például 1469-ben Farkasfalvi Tamás, később gyulafehérvári kanonok³⁸⁷ és két társa Páduában azért fizetett 50 aranyat egy halásznak, hogy őket a mesterségére megtanítsa.³⁸⁸

Hasonlóképpen érdekes eredményeket ígér az egyetemjárás művészettörténeti vonatkozásainak alaposabb számbavétele. Mert az bizonyos, hogy – kolozsvári példákat idézve – Wolphard Adorján vagy Johannes Klein építkezéseiben is kifejezésre juttatott reneszánsz ízlésének, művészetpártolásának gyökerei a külföldi, pontosabban az itáliai egyetemi évekig nyúlnak vissza.

Témánk fel nem tárt vetületeit, a további kutatások lehetőségeit még sorolhatnám. Az azonban bizonyos, hogy a mérleg, amelyet az erdélyiek középkori egyetemjárásáról bemutatott kutatási eredményeink alapján állíthatunk, pozitív irányban mutat: az egyetemjárás gyakorlata, a korabeli külföldi egyetemek végzettjeinek jelenléte az erdélyi társadalom életében biztosította az európai tudomány és műveltség eredményeinek elterjedését és befogadását minálunk.